

Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς ἵσταται τὸ ἄγαλμα τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ἀνεγερθὲν ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως Φοντάννα ἐπὶ Σίζτου τοῦ Ε'. Ἡ ἐν Παρισίοις στήλη τοῦ Ναπολέοντος ἐν τῇ πλατεῖᾳ Vendôme, εἶναι ἀκριβῆς ἀπομίμησης τῆς στήλης τῆς Πλατείας Κολόνας.

Πρὶν ἢ ἀπέλθω τῆς Ῥώμης ἐπεσκέφθην τὰ ἐν τοῖς ἰσογείοις τοῦ Βατικανοῦ ἐργοστάσια τοῦ Μωσαϊκοῦ, τὰ ὅποια εἰσὶν ἐκ τῶν τὰ μάλιστα ἀξιοπεριέργων τῆς Ῥώμης. Τὸ μωσαϊκὸν εἶναι χημικὴ τις ὕλη, στερεωτάτη ὅτε ἀπολιθοῦται, κατεσκευασμένη εἰς μικρὰ τεμάχια καὶ διακινημένη εἰς 23,000 χρωμάτων, τὰ ὅποια, ἐνεκὰ τοῦ ἀδυνάτου τῆς ὀνοματολογίας των, διακρίνονται δι' ἀριθμῶν. Ἐνίοτε ἡ διαφορὰ τῆς χροιοῦς εἶναι τόσον μικρὰ, ὥστε μόνον ὁ γεγυμνασμένος τοῦ τεχνίτου ὀφθαλμὸς ἔμπορεῖ νὰ τὴν διακρίνῃ. Ὁ τεχνίτης τοῦ μωσαϊκοῦ ἔχει ὡς ὑπόδειγμα ἐνώπιόν του, ἐντελὴ εἰκόνα διὰ χρωμάτων ἐλαίου. Πλησίον ταύτης ὑπάρχει ὁμαλὴ πλάξ ἀπαράλλακτου μεγέθους μὲ τὴν ἐν λόγῳ εἰκόνα. Ἐπὶ τῆς πλακῆς ταύτης τίθεται στρώμα εἰδους ἀσβέστου, ἡμίσεως δακτύλου τὸ πάχος, τὸ ὅποion μετ' ὀλίγον ξηραίνεται. Ἐπὶ τοῦ στρώματος τούτου ὁ τεχνίτης χαράττει διὰ μολυβδοκονδύλου τὰς ἐξωτερικὰς καὶ ἐσωτερικὰς γραμμὰς τῆς ἐν τῇ πλησίον τοῦ εἰκόνι ζωγραφίας, εἰς τὴν ἔναι κεφαλὴ, τὴν θέσιν τῶν ὀφθαλμῶν, τῆς μὲνός, τοῦ στόματος κτλ. Ἀμα ὡς γείνη τοῦτο συνάπτει διὰ σμίλης τὸ στρώμα τῆς ἀσβέστου, μέχρι οὗ εὖρῃ τὴν πλάκα καὶ δι' εἰδους γλαίου, ὅστις ἀπολιθαύμενος γίνεται στερεώτατος, προσκολλᾷ τεμάχιον μωσαϊκοῦ, καὶ ἀρχίζει φέρ' εἰπεῖν τὴν γωνίαν τῶν ὀφθαλμῶν. Παρκτηρῶν ἀκαταπαύστως τὴν ἐνώπιον αὐτοῦ εἰκόνα, λαμβάνει ἐκ τῶν τεμαχίων τοῦ μωσαϊκοῦ τὸ ἀναγκαιοῦν αὐτῷ χρῶμα καὶ προβαίνει εἰς τὴν ἐργασίαν. Ἐνίοτε τὸ τεμάχιον τοῦ μωσαϊκοῦ δὲν ἔχει τὸ σχῆμα, τὸ ὅποion ἐπιθυμεῖ ὁ τεχνίτης· ἐπαιδὴ δὲ πλησίον του ὑπάρχει λίθινος κύλινδρος, ὡς τῶν μαχαιροποιῶν, στρέφει αὐτὸν διὰ τοῦ ποδός, καὶ δίδει εἰς τὸ τμήμα τοῦ μωσαϊκοῦ, τὸ σχῆμα τὸ ὅποion ἐπιθυμεῖ. Καὶ ὁμοῦς αἱ ἐκ μωσαϊκοῦ αὐταὶ εἰκόνες, βλεπόμεναι ἀπὸ μικρὰν ἀπόστασιν, εἶναι ἀδύνατον νὰ γνωσθῶσιν ἂν ἦναι μωσαϊκὸν ἢ ζωγραφία ἐξ ἐλαίου· ἀλλ' εἰοὶ καὶ δαπανηρόταται, ἀπαιτουμένης διατοῆς ἢ τριετοῦς ἐργασίας διὰ μίαν μόνον εἰκόνα ἐκ λεπτοῦ μωσαϊκοῦ.

Μετὰ μεσημβρίαν περιήλθον ἐφ' ἀμάξης τὴν τερπνοτάτην Villa Borghese κειμένην ἀμέσως ἐξώθεν τῆς Πύλης τοῦ λαοῦ, ἐνθα πρὸς τὸ ἑσπέρας πλῆθος λαοῦ ἐρχεται ν' ἀναπνεύσῃ τὴν αὔραν τῆς ἑσπέρας ὑπὸ τοὺς συσκίους αὐτῆς περιπάτους, ἐν μέσῳ ἀγαλμάτων, τεχνητῶν λιμνῶν καὶ εὐωδῶν ἀνθέων, τὰ ὅποια ἑτερπον ἄλλοτε τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν μεγαθύ-

μων αὐτῆς κυρίων. Ἀναπαυθεὶς ἐπὶ μίαν εἰσέτι νύκτα εἰς τὴν Αἰωνίαν Πόλιν, ἀνεχώρησα τὴν πρωΐαν τῇ ἐπιούσῃ εἰς Σιδοταβέκιαν, ἐνθα ἐφθασα ἐντὸς δύο ὥρῶν.

Τὴν ἑσπέραν ἀπέπλευσα εἰς Μασσαλίαν.

Α. Ν. ΜΠΟΤΑΣΗΣ.

ΒΙΟΣ ΙΗΣΟΥ ΥΙΟΥ Ε. ΠΕΝΑΝ.

Ἐν Σόρῳ τὴν 19 Νοεμβρίου 1863.

Πρὸς τὸν Ἱατροκαθηγητὴν Κ. Α. Πάλλην.

Ἀξιότιμε φίλε καὶ συνάδελφε!

Γινώσκων ἀνέκαθεν τὴν πρὸς τὰς ἐπιστημονικὰς ἐρεῖνας καὶ συζητήσεις ἰδιαιτέραν κλίσιν σου, λαμβάνω τὸ φιλικὸν θάρρος νὰ σοὶ διακοινώσω διὰ τῆς παρούσης ἀλλόκοτόν τινα συζήτησιν γενομένην χθὲς μετὰ τοῦ ἐμοῦ καὶ τινος τῶν ἐνταῦθα γνωρίμων μου, ἀνδρὸς ἐναρέτου μὲν καὶ ἐπιστήμονος, ἀλλὰ δυστυχῶς μηδόλως ποιούντος χρῆσιν τοῦ λογικοῦ αὐτοῦ πρὸς ἀνέυρεσιν τῆς οὐσιωδεστεράς καὶ σαφεστεράς πασῶν τῶν ἀληθειῶν. Εὐρεθεὶς λοιπὸν ἐν ὁμηγύρει φιλικῇ καὶ λόγον ποιούντες περὶ πολλῶν καὶ διαφορῶν ἀντικειμένων, ὅπως συνήθως συμβαίνει εἰς πάσας τὰς συναναστροφάς, καθ' ἃς αἱ ὁμιλίαι, κατὰ τὴν κοινὴν παροιμίαν « ἀπ' ἀγκούρι καὶ πεπὸνι καταντοῦν εἰς λουκάνικον », ἐγένετο λόγος καὶ περὶ τῆς ἄρτι ἐκδοθείσης ὑπὸ τοῦ Ρενάν μυθιστορικῆς βιογραφίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτε εἶπον ὅτι ὁ Ρενάν « pruvando molto nulla prova » διότι προσέθηκα ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους στηρίζεται ἐπὶ ὑποθέσεων, ἀπορρίπτων πολλὰς ἱστορικὰς μαρτυρίας χωρὶς ν' ἀποδείξῃ τὸ ἀβάσιμον αὐτῶν· οὐδὲ παραδέχεται τὰ θαύματα, ἐπὶ μόνῳ τῷ λόγῳ ὅτι ἀντιβαίνουν εἰς τοὺς φυσικοὺς νόμους, ὡσανεὶ ἡδύναντο νὰ ὀνομασθῶσι θαύματα ἂν ἠκολούθουν τοὺς κοινούς τῆς φύσεως νόμους! . . . Μόλις, φίλε, εἶχον ἐκφέρει τοὺς λόγους τούτους, καὶ εἰς τῶν περισσώτων ἐγχειρόμενος ὁρμητικῶς τῆς ἑδρας του, ἀπορῶ, εἶπεν ἀποτεινόμενος πρὸς ἐμὲ καὶ προσηλώσας ἐπ' ἐμοῦ τοὺς μελανοὺς αὐτοῦ ὀφθαλμοὺς μὲ ὕψος θαυμασμοῦ καὶ οἴκτου, ἀπορῶ τῇ ἀληθείᾳ πῶς ἔχεις τοιαύτας σκουριασμένας ἰδέας! Μὴ τάχα φρονῆς, ἠκουλούθησας λέγων ὅτι ὅλα ταῦτα ἔχονται ἀληθείας; ἢ μὴ ἄρα νομίζεις ὅτι καὶ Θεὸς ὑπάρχει; — Ὁμολογῶ εἰλικρινῶς, φίλε μου, ὅτι εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην πρότασιν κατελήφθην ὑπὸ φρίκης· ἀμα δὲ καὶ μεγίστης λύπης· ἔθεν στρέψας μετ' ἀγανακτήσεως τὸ βλέμμα ἐπὶ τοῦ ἀσεβοῦς μὲν ἀλλ' εἰλικρινοῦς φίλου, ὁποῖον ἔπος, τῷ εἶπον, σ' ἐφυγεν ἔρκος

οδόντων. » Ἔσο βέβαιος ὅτι οὐ μόνον πιστεύω σταθερώτατα τὴν ὑπαρξίν τοῦ ὑπερτάτου καὶ ἀνάρχου ὄντος, ἀλλὰ πέποιθα ὅτι σὺ ἀστείζομενος προσποιεῖσαι ὅτι δὲν παραδέχεσαι τὴν σαφεστέραν πασῶν τῶν ἀληθειῶν. — Οὐχί, κύριε, ἐπανελάθεν οὗτος, δὲν ἀστείζομαι, διότι οὐδὲν ἄλλο παραδέχομαι ὅτι ὑπάρχει πλὴν τῆς ὕλης, δηλαδή τῶν ἀντικειμένων τῶν προσβάλλόντων τὰς αἰσθήσεις μου. Καὶ λαβὼν ἀνὰ χεῖρας κοτύλην τινὰ εὗρεθείσαν ἐπὶ παρακειμένης τραπέζης, πιστεύω καλλίτερα, προσέθηκα, ὅτι ὑπάρχει ἡ κοτύλη αὕτη διότι τὴν βλέπω καὶ τὴν κρατῶ εἰς χεῖράς μου· ἀλλὰ τὸν Θεόν, ὃν οὐδὲ βλέπω, οὐδ' ἀκούω, οὐδὲ νὰ ψάξω δύναμαι, πῶς θέλεις νὰ πιστεύσω; Πῶς νὰ παραδεχθῶ τὴν ὑπαρξίν ὄντος πάντῃ ἀκατανοήτου. — Φίλε, τῷ εἶπον, συγχώρησόν μοι νὰ σοὶ εἰπῶ ὅτι ἀντιφάσκεις καὶ παραλογίζεσαι· διότι λέγεις ὅτι δὲν παραδέχεσαι ἢ τὴν ὑπαρξίν ἀντικειμένων προσβάλλόντων τὰς αἰσθήσεις, καὶ τούτων ὡς κατανοητῶν εἰς τὸν ἀνθρώπινον νοῦν. — Κάκεινος, βεβαίως ἔφη. — Ἀλλὰ πρὸς Θεοῦ, ἡκολούθησα λέγων, πῶς παραδέχεσαι τὴν ὑπαρξίν τῆς κοτύλης ταύτης; δείξας συγχρόνως αὐτῇ τὴν ἀνὰ χεῖράς του κοτύλην. — Οὗτος δὲ σφίγγων ἰσχυρῶς τὴν κοτύλην καὶ ἀτενίζων με μὲ τρόπον ὑπεροπτικόν, διότι ὡς βλέπεις, ἔφη, τὴν κρατῶ, τὴν θεωρῶ καὶ αἰσθάνομαι τὴν ὑπαρξίν της. Καὶ ταῦτα, εἰπὼν, ἔθεσεν αὐτὴν μεθ' ὁρμῆς καὶ καγχάζων ἐπὶ τῆς τραπέζης. — Ἀπκτᾶσαι, τῷ εἶπον, ἀπάτην μεγίστην, διότι οὐχί τὴν ὑπαρξίν τῆς κοτύλης αἰσθάνεσαι, ἀλλὰ τὴν ἀλλοιώσιν ἢ τροποποίησιν τῶν αἰσθητηρίων σου, καὶ μόνον διὰ τοῦ συλλογισμοῦ στηριζομένου ἐπὶ τῆς τροποποιήσεως ταύτης τῶν αἰσθητηρίων σου, ἥτις νοσηρῶς πῶς ἦτοι διὰ παραισθήσεως, δύναται νὰ πηγᾷ καὶ ἄνευ τῆς παρουσίας τῆς κοτύλης, εἰκάζεις τὴν ὑπαρξίν τῆς κοτύλης· οὕτω λοιπὸν διὰ συλλογισμοῦ οὐχί στηριζομένου ἐπὶ τροποποιήσεων μὴ σταθερῶν, ὅποια εἰσὶν αἱ αἰσθήσεις μας, ἀλλὰ βασιζομένου ἐπὶ ἀρχῶν βεβαίων καὶ ἀκλονήστων, ὅποια αἱ τῆς ἀντιλογίας, ἀποδεικνύεται ὡς αἱ μαθηματικαὶ ἀλήθειαι ἢ ὑπαρξεις τοῦ Θεοῦ. Πλὴν εἰπέ μοι, σὲ παρακαλῶ, προσέθηκα, τῆς κοτύλης, ἥς τὴν ὑπαρξίν παραδέχεσαι, κατανοεῖς τὴν οὐσίαν ἢ φύσιν; — Κατανοῶ κάλλιστα ὅτι εἶναι ὕλη. — Καὶ ποία τις ἡ οὐσία τῆς ὕλης; — Ἀδιάφορον ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν ἢ φύσιν τῆς ὕλης· ἀρκεῖ ὅτι κατανοῶ πῶς ὑπάρχει, διότι προσβάλλει τὰς αἰσθήσεις μου. — Αὕτη λοιπὸν ἡ κοτύλη ἢ προσβάλλουσα τὰς αἰσθήσεις σου, ποῦ εὐρίσκεται; — Δὲν ἔχεις ὀφθαλμούς; δὲν τὴν βλέπεις ἐδῶ ἐπὶ τῆς τραπέζης. — Βλέπω αὐτὴν, ἀλλ' ἢ τράπεζα; — Ἀστεῖα ἐρώτησις! — Οὐχί, φίλτατε, δὲν ἀστείζομαι, προυχώρει. — Ἐν τῇ αἰθούσῃ. — Καὶ ἡ αἰθουσα; — Ἐν τῇ οἰκίᾳ. —

Καὶ ἡ οἰκία; — ᾧ! περίεργον ἡ οἰκία ἐν Σύρῳ, ἡ Σύρος ἐν Ἑλλάδι, ἡ Ἑλλάς ἐν Εὐρώπῃ, ἡ Εὐρώπη ἐν τῇ ὑψηλίῳ· εἶσαι εὐχαριστημένος; — Οὐχί, κύριε, ἀπεκρίθην, διότι ἐπιθυμῶ νὰ μάθω ποῦ καὶ ἡ ὑψηλὸς εὐρίσκεται. — Εἰς τὸ σύμπαν, ἀδελφέ, ἀνέκραξε μετ' ἀνυπομονησίας ἐκεῖνος. — Κάλλιστα· ἀλλὰ τοῦ σύμπαντος τούτου τὴν ὑπαρξίν παραδέχεσαι; τῷ εἶπον. — Ἀλλόκοτος καὶ πάλιν ἐρώτησις, ἐξηκολούθησε λέγων· παραδεχόμενος τὴν ὑπαρξίν τῆς ὕλης, ἔπεται κατὰ φυσικὸν λόγον ὅτι παραδέχομαι καὶ τὴν ὑπαρξίν τοῦ σύμπαντος διότι ἀρνούμενός τις τὴν ὑπαρξίν τῆς ὕλης πρέπει κατ' ὀρθὸν λόγον νὰ ἀμφιβάλλῃ καὶ περὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ὑπάρξεως. — Ὁρθότατον συμπεράσμα. Ἀλλὰ ποῦ ὑπάρχει αὐτὸ τὸ σύμπαν; ἐρώτησα. — Ἐν τῇ διαστάσει, ἀπεκρίθη. — Ἀλλ' ἡ διάστασις αὕτη ἔχει φαινομενικὴν ἢ ἀντικειμενικὴν, καὶ κατ' ἄλλην ἔκφρασιν θετικὴν ἢ ἀρνητικὴν ὑπαρξίν; Πρὸς τούτοις, εἰπέ μοι σὲ παρακαλῶ, τὸ σύμπαν τοῦτο, οὐ τὴν ὑπαρξίν δὲν διαφιλονικεῖς, εἶναι ἄπειρον ἢ πεπερασμένον; — Ἐδῶ ὁ φίλος ἔμεινε καὶ μὲ ἠτένιζεν ἀσκαρδαμυκτί. — Ἐάν λοιπὸν, ἐξηκολούθησε λέγων, μοὶ εἴπῃς ὅτι ἡ διάστασις ἔχει θετικὴν ὑπαρξίν, θέλω σὲ ἐρωτήσαι ποῦ ἐμπεριέχεται, καὶ ποῦ τὸ ἐμπεριέχον αὐτὴν, καὶ οὕτω καθεξῆς εἰς τὸ ἐπάπειρον· ἂν δὲ πάλιν μοὶ εἴπῃς ὅτι ἔχει ἀρνητικὴν, θέλω σὲ ἐρωτήσαι πῶς τὸ σύμπαν δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἐν ἀρνητικῇ ὑπάρξει, ἢ κατ' ἄλλην ἔκφρασιν, ἐν τῷ μηδενί; Ἐάν ὡσαύτως μοὶ εἴπῃς ὅτι τὸ σύμπαν εἶναι πεπερασμένον, θέλω σ' ἐρωτήσαι πέραν τῶν ὁρίων αὐτοῦ τί ἄρα ὑπάρχει; καὶ οὕτως εἰς τὸ ἐπάπειρον. Ἄν δὲ ἐκ τούτωντις μοὶ εἴπῃς ὅτι τὸ σύμπαν δὲν ἔχει ὅρια, θέλω σ' ἐρωτήσαι πῶς ὁ ἀνθρώπινος νοῦς δύναται νὰ συλλάβῃ τί ἄπειρον. Ἔστω ὁμολόγησον, φίλε, ὅτι παραδεχόμενος τὴν ὑπαρξίν καὶ αὐτῆς τῆς μόνης ὕλης, παραδέχεσαι ἤδη ἀντικείμενον, οὐ οὐδὲ τὴν οὐσίαν οὐδὲ τὴν ὑπαρξίν δύνασαι νὰ κατανοήσῃς· ἐπομένως τὸ ἀκατάληπτον τῆς οὐσίας καὶ ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, οὐδαμῶς ἀποδεικνύει τὴν μὴ ὑπαρξίν αὐτοῦ, ἀλλὰ μόνον δεικνύει τρανῶς τὴν σμικρότητα ἢ τὸν περιορισμὸν τοῦ νοῦς ἡμῶν ἢ μάλλον τὸ ἄκρον μέγεθος αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, οὐ τὴν οὐσίαν οὐδὲ πῶς κατανοοῦμεν, ἀλλὰ τὴν ὑπαρξίν καὶ τοι μὴ κατανοοῦντες γνωρίζομεν κάλλιστα διὰ τοῦ συλλογισμοῦ ἕκ τε τῶν προτέρων καὶ τῶν ὑστέρων. — Παραδεχόμενος, ἐπανελάθεν ἐκεῖνος, τὴν ὑπαρξίν τοῦ σύμπαντος δὲν ἔπεται ὅτι πρέπει νὰ παραδεχθῶ καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ. — Κατ' ὀρθὸν καὶ ἀναγκαῖον μάλιστα λόγον, ἀπήντησα ἐγώ· διότι ἡ θεωρεῖς αὐτὸ (τὸ σύμπαν) ἐν χρόνῳ πεπλασμένον, ἢ ἐν χρόνῳ αὐθύπαρκτον, ἢ ἀπ' αἰῶνος καὶ ἀναρχον.

Ἄν λοιπὸν τὸ πρῶτον, θέλεις ὁμολογήσῃς ἄνευ ἀν-

τιλογίαις ὅτι ὁ πλάσας αὐτὸ, εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ Θεός, ἐκτὸς ἂν μετὰ τῶν ἐθνικῶν ὑποθέσης δευτερευούσας δυνάμεις· καὶ τότε πάλιν ἡ θέλεις φθάσει εἰς τὴν παρὰδοχὴν ἀνάρχου ὄντος, ἡ θέλεις προχωρεῖ ἀπ' ἀρχὴν εἰς ἀρχὴν ἐπ' ἀπειρον, ὕπερ γεννᾷ ἀντιλογίαν. Ἄν δὲ εἴπῃς ὅτι θεωρεῖς αὐτὸ ὡς αὐθύπαρκτον μὲν, ἀλλ' ἐν χρόνῳ σχηματισθὲν, θέλω σ' ἐρωτήσῃ πῶς οὐδαμῶς ὑπάρχον ἡδύνατο αὐτοφύως νὰ γεννηθῇ, ἥτοι πῶς ἐκ τοῦ μηδενὸς καὶ ἐν τῷ μηδενὶ νὰ παραχθῇ; Οὐδὲ δύνασαι νὰ ἀντεῖπῃς ὅτι τάχα ἐσχηματίσθη ἐκ προϋπαρχόντων ἀτόμων ἢ στοιχείων, διότι ὁ αὐτὸς συλλογισμὸς ἐφαρμόζεται καὶ ἐπὶ τῶν ὑποτιθεμένων τούτων ἀτόμων ἢ στοιχείων, ὥστε ἡ ταῦτα ἢ τὸ σύμπαν ὑποθέσης ἀναρχον καὶ ἀπ' αἰῶνος, φθάνομεν εἰς τὸ αὐτὸ πάντοτε συμπέρασμα, ὅτι δηλαδὴ ταῦτα πάντα δὲν ἔχουν τὰς ιδιότητας ἢ τὰ προσόντα τὰ κατ' ἀνάγκην ἀνήκοντα εἰς ἀναρχον ὄν, ὃ ἀναγκάως ὀφείλεν εἶναι τελειότατον, καὶ ἐπομένως ἀμετάβολον, ἀδιαίρετον, ἀφθαρτον, ἀπειρον. Ἄλλως οὐκ ἔστι ἀναγκαῖον, ἀλλὰ τυχαῖον καὶ ὡς τοιοῦτον οὐκ ἔστιν αὐθύπαρκτον καὶ ἐτι μᾶλλον ἀναρχον. Ἐξεταστέον λοιπὸν ἂν τὸ σύμπαν ἢ ἡ ὕλη ἔχῃ τὰ ἀναφερόμενα ταῦτα προσόντα. Σ' ἐρωτῶ λοιπὸν τὸ σύμπαν ἀποτελεῖ ἀπόλυτον μονάδα; — Βεβαίως, ἀπήντησεν οὗτος, ὅλον ὁμοῦ θεωρούμενον ἀποτελεῖ μονάδα, καὶ διαλυόμενον εἰς τὰ πρῶτα αὐτοῦ στοιχεῖα ἀποτελεῖ μίαν μόνην οὐσίαν. — Ἀλλ' ἢ ἐκ τοῦ σύμπαντος ἢ τῆς στοιχειώδους ὕλης πηγάζουσα μονὰς οὐκ ἔστιν ἀπόλυτος ἐπανέλαβον ἐγὼ, καθότι συγκείμενον τὸ σύμπαν ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων σωμάτων ἀποτελεῖ συναθροιστικὴν μονάδα δυναμένην αἰείποτε νὰ διακριθῇ εἰς τὰ ἐξ ὧν σύγκαιται μέρη. — Ναί, ἠκολούθησεν, ἀλλ' ἢ στοιχειώδης οὐσία τῆς ὕλης ἤμπορεῖ κάλλιστα ν' ἀποτελέσῃ μονάδα. — Πολλοὺ γὰρ καὶ δεῖ, εἶπον, καθότι ὑποτιθεμένη αὕτη στοιχειώδης οὐσία, ἢ ὑλική ἐστίν, ἢ αὐλός· ἂν ὑλική, ἔχει κατ' ἀνάγκην καὶ τοι ἐν ἐλαχίστῳ τὰς τρεῖς διαστάσεις, ὥστε αἰείποτε ἐστὶ, τούλάχιστον ἐν διανοίᾳ, ἐπ' ἀπείρῳ διακετεῖται καὶ ὀρισμένη· ἐπομένως δὲν ἀποτελεῖ ἀπειρον καὶ ἀδιαίρετον μονάδα· ἂν δὲ τὴν στοιχειώδη ταύτην οὐσίαν ὑποθέσης αὐλόν, πηγάζει ἡ ἀπορία ἂν αὕτη ἀτελής καὶ τυχαία ἐστί, ἢ ἀναρχος καὶ ἀναγκαῖα· ἂν τὸ πρῶτον οὐκ ἔστιν αὐθύπαρκτος, ἐπομένως ἀνάγκη πᾶσα ὑπάρξεως αὐθυπάρκτου ὄντος καὶ πλάστου αὐτῆς, ἂν δὲ ἀναρχος καὶ ἀναγκαῖα τότε αὕτη οὐχὶ πλέον στοιχειώδης οὐσία ἐστίν, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Θεός, ὅστις κατ' ἀνάγκην ἀποτελεῖ ἀπόλυτον μονάδα· ἄλλως ἤθελεν ὑποτεθῆ ἢ ὑπαρξίς πλειοτέρων αὐθυπάρκτων καὶ ἀνεξαρτήτων ἀπ' ἀλλήλων ὄντων, ὕπερ γεννᾷ ἀντιλογίαν, διότι ἡ ὑπαρξίς ἐνὸς τελειοτάτου καὶ ἀναγκαίου ὄντος συνεπιφέρει τὴν μὴ ὑπαρξίν ἄλλου τοιαύτης

φύσεως ὄντος, ἄλλως οὐδέτερόν ἐστι τελειότατον καὶ ἀναγκαῖον ὄν. Τὸ τελειότατον δ' ὄν οὐκ ἔστιν ἐπιδεκτικὸν μεταβολῆς ἢ ἀλλοιώσεως, διότι ἐκ τούτων πηγάζει μετὰβασις ἀπὸ μίαν εἰς ἄλλην κατάστασιν, καὶ ἐπομένως βελτίωσις ἢ χειροτέρευσις τῆς προτεραιᾶς καταστάσεως, τοῦθ' ὕπερ συμβαίνει μὲν καθ' ἐκάστην εἰς τὴν ὕλην, ἀπάδει δὲ πρὸς τὴν τελειοτάτην τοῦ ἀναγκαίου ὄντος φύσιν· ἐτι δὲ μᾶλλον ἀντίκειται πρὸς τὴν τελειότητα ἡ φθορά, εἰς ἣν ὑπόκεινται πάντα τὰ ὑλικά ὄντα, τὰ καθ' ἐκάστην μεταβαλλόμενα. — Μὴ τάχα δὲν μεταβάλλεται καὶ ὁ Θεός σας; ἐπανέλαβεν ἐκεῖνος. Παρερχομένου τοῦ χρόνου δὲν μεταβάλλεται κάκεῖνος; καὶ πλάσας, ὡς λέγεις, τὸν κόσμον δὲν μετέβη ἀπὸ ἀπραξίαν εἰς ἐνέργειαν; — Ἰδοὺ, φίλε, καὶ ἄλλη ἀπάτη· καθότι ὑποθέτεις ἀντικειμενικὴν τὴν τοῦ χρόνου ὑπαρξίν, ἥτις ἦν ἀπλῶς φαινομενική; ἐπομένως ὁ Θεός ἔχων ἀπ' αἰῶνος καὶ αἰείποτε ἀπάσας τὰς ιδέας, δὲν ὑπόκειται εἰς τὴν μεταβολήν, εἰς ἣν ὑπόκειται τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, ὃ ἕνεκα τοῦ περιορισμοῦ αὐτοῦ ἀναγκάζεται νὰ μεταβαίνει ἀπὸ μίαν εἰς ἄλλην ιδέαν. Ἐπειδὴ δὲ βούλησις καὶ ἐνέργεια ταυτίζονται εἰς τὸν Θεόν, διὰ ταῦτα ἡ πλάσις τοῦ κόσμου οὐδεμίαν ἐπέφερε μεταβολὴν εἰς αὐτόν, τὸν ἀπ' αἰῶνος ἔχοντα τὴν βούλησιν ταύτην. Ἡ δὲ μεταβολὴ ἐπῆλθε μόνον εἰς τὸ πλάσμα τὸ ἐκ τοῦ μηδενὸς εἰς τὸ εἶναι μεταβάν. Ἀλλ' εἰπέ μοι, εἶπε, ποῦ ὑπάρχει αὐτὸς ὁ Θεός; — Πανταχοῦ τῷ ἀπήντησα, καὶ οὐδαμοῦ. Πανταχοῦ μὲν δυνάμει καὶ τύπῳ, οὐδαμοῦ δὲ ὑλικῶς. — Κάκεῖνος, αὕτη εἶναι γλῶσσα σχολαστικὴ, ἣν οὐδόλως κατανοῶ. — Κἀγὼ δὲν κατανοεῖς διότι ζητεῖς νὰ φθάσῃς πέραν τῶν ὁρίων τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ζητῶν νὰ κατανοήσῃς τὸν τρόπον τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀπείρου ὄντος· ἐνῷ καθίσταται πάντῃ ἀκατάληπτος καὶ ὑπὸ τῶν πεπερασμένων. — Λοιπὸν παραδέχεσαι, εἶπε καγγάζων, καὶ παράδεισον κλ. — Ἀναμφισβόλως, ἀνέκραξα, παραδέχομαι μέλλουσαν ζωὴν, διότι τοῦτο ἐξάγεται ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τοῦ Θεοῦ, ὅστις τελειότατος ὢν, εἶναι κατ' ἀνάγκην καὶ δικαιοτάτος· ὅθεν ὡς τοιοῦτος δὲν δύναται ἢ νὰ τιμωρήσῃ ἰδίως τὸν ἐν τῷ κόσμῳ εὐτυχοῦντα τυχὸν κακοῦργον καὶ νὰ βραβεύσῃ τὸν πάσχοντα ἢ ἀδικούμενον δίκαιον. — Κάκεῖνος· Ἀλλ' ὁποῖας τιμωρίας ἢ ἀμοιβῆς εἶναι ἄξιος ὁ ἄνθρωπος, ἀφοῦ ὁ Θεός προεῖδε τὰς πράξεις μας καὶ ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα ἢ νὰ πράξωμεν ὅσα οὗτος προεῖδεν ἀλανθάστου ἐκεῖνου ὄντος; — Κἀγὼ δέ· Ἐνταῦθα, φίλε, ὑποθέτεις τὸν Θεὸν ἐργαζόμενον ἐν χρόνῳ, ἐνῷ ὡς προεῖπον μὴ ὑπαρχούσης εἰς τὸν Θεὸν μεταβολῆς ιδεῶν δὲν ὑπάρχει πρὸς αὐτὸν οὐδὲ χρόνος, ὥστε οὐδὲν παρελθὸν ἢ μέλλον εἰς αὐτόν, ἀλλὰ τὰ πάντα αἰείποτε παρόντα εἰς αὐτόν εἶσιν,

ὥστε κατὰ κυριολεξίαν ὁ Θεὸς ὁρᾷ καὶ οὐχὶ προ-
ορᾷ τὰ πράγματα, οὕσης τῆς προνοίας αὐτοῦ σχε-
τικῆς μόνον ὡς πρὸς τὰ πράγματα, τὰ ἐν χρόνῳ ὑ-
πάρχοντα. Ἐπομένως αἱ πράξεις ἡμῶν εἰσὶν ὑστε-
ραὶ σχετικῶς ὡς πρὸς ἡμᾶς, δηλαδὴ ἐν ἔργῳ, οὐχὶ
δὲ *ουράμει* καὶ ἀπολύτως ὡς πρὸς τὴν θεῖαν διζ-
νοίαν, διότι ἀπ' αἰῶνος τὰ πάντα, ἐπομένως καὶ
πᾶσαι αἱ βουλήσεις ἡμῶν ὑπάρχουν ἐν τῇ θεῇ δια-
νοίᾳ, ὥστε οὐδεμιᾷ ἀπολύτου προτεραιότητος ὑ-
παρχούσης ἐν τῇ θεῇ διανοίᾳ, οὐδεμίαν ἀναγκασ-
τικὴν ἐπιβρόχην ἔχει ἡ τοῦ Θεοῦ πρόνοια ἐπὶ τῆς
βουλήσεως ἡμῶν· τούτου ἕνεκα καθιστάμεθα ὑπεύ-
θυνοι τῶν πράξεων ἡμῶν, καὶ ἐπομένως ἀντάξιοι ἀ-
μοιβῆς ἢ τιμωρίας. — Ἀνυψώσας τότε ὁ φίλος τοῦς
ὧμους, καὶ γελῶν σαρδόνιον γέλωτα, ὁμολογῶ, εἶπε
τὴν σμικρότητα τοῦ νοός μου, διὸ δὲν δύναμαι νὰ
παραδεχθῶ ἢ ὅ,τι προσβάλλει τὰς αἰσθήσεις μου. —
Εἶπε. μᾶλλον, φίλε, ὅτι δὲν θέλεις νὰ κάμῃς χρῆσιν
τοῦ λογικοῦ δι' οὗ σὲ ἐπρόεικισεν αὐτὸς ὁ Θεός, εἶπον
αὐτῷ ἀναπολῶν τὸ τῆς Γραφῆς· » Καὶ εἶπεν ἄφρων
ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ οὐκ ἔστι Θεός. » Ἐξῆρσεν.

Ι. ΔΕΚΙΓΓΑΛΛΑΣ.

ΔΑΝΟΓΕΡΜΑΝΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ.

Ἐπειδὴ τοῦ πολυπλόκου ἅμα δὲ καὶ πολυκρότου
τούτου ζητήματος σαφῇ ἰδέαν εὐάριθμοί τινες καὶ
ἐκ τῶν ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ ἔχουσιν, ἐκρίναμεν καλὸν νὰ
παραθέσωμεν ἐνταῦθα χάριν τῶν ἀναγνωστῶν, τὴν
σύντομον μὲν ἀλλ' εὐκρινῇ ἐξιστόρησιν, ἣν περιέχει
ἡ *Revue des Deux Mondes* τῆς 1 Ἰανουαρ. 1864.
Τόσῳ δὲ μᾶλλον εἶναι ἀνάγκη νὰ μάθωμεν τὰ περὶ
αὐτοῦ, ὅσῳ, καθὰ καὶ τις τῶν γνωστοτέρων πολιτι-
κῶν ἀνδρῶν τῆς Γαλλίας ἔλεγεν ἐσχάτως, τὸ ζήτημα
τοῦτο εἰ καὶ μικρὸν κατὰ τὸ φαινόμενον, πιθανώτα-
τον νὰ χρησιμεύσῃ ἀντὶ ἐναύσματος εἰς ἐκρηξίν εὐ-
ρωπαϊκοῦ πολέμου.

Ἰδοὺ τὸ ἄρθρον τῆς *Revue*

«... Κατὰ δυστυχίαν τὸ δανογερμανικὸν ζή-
τημα εἶναι εἰς ἄκρον δυσκατάληπτον, καὶ τοῦτο
διότι ἐγένετο καθ' ὑπερβολὴν περιπεπλεγμένον, ὡς
περιέχον πάντα σχεδὸν τὰ διάφορα ζητήματα ἃ τινὰ
ἀλλαχοῦ συνταράττουσι καὶ ἀναφλέγουσι τοὺς λαούς.

» Τὰ δουκᾶτα τοῦ Σλέσβιγ καὶ τοῦ Ὀλστεῖν ἐτέ-
θησαν ἀπὸ πολλῶν αἰώνων ὑπὸ τὴν κυβέρνησιν τῶν
ἡγεμόνων τῆς Δανίας. Ἐπειδὴ δὲ συνέχονται γεω-
γραφικῶς μετ' αὐτῆς καὶ κυβερνῶνται ὑπὸ τῆς αὐτῆς
δυναστείας, συνεθίσθη κοινῶς νὰ θεωρῶνται ὡς μέ-
λος τῆς δανικῆς μοναρχίας, καὶ ὡς στοιχεῖον τῆς

μοναρχίας ἐκείνης, ἥτις συνετέλεσεν ἐντίμως τε καὶ
ἐπωφελῶς εἰς τὴν κατὰ θάλασσαν ἰσορροπίαν τῆς
Εὐρώπης. Ἡ προαιωνία αὕτη συνήθεια τόσον εὐ-
κολώτερον ἐπεκράτησεν ὅσον τὴν 1^η, 12^η καὶ 13^η
ἐκατονταετηρίδᾳ, ἔτι δὲ καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς
14^{ης}, τὰ μὲν κράτη πανταχοῦ σχεδὸν πᾶσι Εὐρώπης
συνκεφαλαιοῦντο ἐν αὐτῷ τῷ μονάρχῃ, ἡ δὲ ἑνωσις
τῶν κυβερνωμένων ἐπαρχιῶν μόνον ἀντιπρόσωπον
εἶχε τὴν ἐνότητα τοῦ ἡγεμόνος· ἀλλὰ καὶ πᾶσα περὶ
ἔθνισμοῦ ἰδέα ἦτο καθ' ὅλον τὸ μακρὸν ἐκεῖνο διά-
στημα ἢ ἄγνωστος ἢ ἐτίθετο ἐν μοίρᾳ Καρὸς, ὡς
ἄγνωστοι ἦσαν καὶ αἱ διακρίσεις, αἱ ἀξιώσεις, αἱ
συγκρούσεις καὶ αἱ ἐμπαθεῖς ῥήξεις ὅσαι σήμερον
προκύπτουσιν ἐκ τοῦ αἰσθήματος τῆς ἐθνικῆς κατα-
γωγῆς. Ἀλλ' ἀπὸ τινῶν ἐτῶν ἐγεννήθη ἡ περὶ τῶν δύο
δουκᾶτων δυσκολία ἐκ τε τοῦ νεωτάτου ζητήματος
τῶν συνταγματικῶν μεταρρυθμίσεων, ἐκ τοῦ ἔτι
νεωτέρου τῆς ἐθνικῆς καταγωγῆς, καὶ ἐκ τοῦ ζη-
τήματος τοῦ πηγάζοντος ἐκ τοῦ ἀρχαίου δικαίου,
τοῦ τῶν πλκτικῶν συστημάτων δικαίου, τοῦ τῆς
διαδοχῆς.

» Ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς ἡμερῶν οἱ Δανοὶ ἐδείχθησαν
ἱκανοὶ νὰ ἔχωσι φιλελευθέραν καὶ συνταγματικὴν
κυβέρνησιν, ὁ δὲ ἀποθανὼν αὐτῶν βασιλεὺς, τίμιος
ἅμα δὲ καὶ πεφωτισμένος, συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐκ-
πλήρωσιν τῶν εὐχῶν τοῦ λαοῦ. Ὀλίγον πρὶν ἢ ἀπο-
θάνῃ ἐκήρυξεν ἐνώπιον τῆς Εὐρώπης ὅτι τοιαῦτα ἦ-
σαν αἱ πολιτικαὶ ἀρεταὶ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ὥστε δὲν
ἤθελε διστάσει, παρὰ νὰ ὑποφέρῃ ὕβριν ὑπὸ τῶν
ξένων νὰ καταβῇ ἀπὸ τοῦ θρόνου καὶ νὰ ἀναγορεύσῃ
δημοκρατίαν τὴν Δανίαν. Ἡ πρώτη δυσκολία ἐγεν-
νήθη ἐκ τῆς διοργανώσεως τῶν φιλελευθέρων θεσμῶν
τῆς Δανίας· τὸ Ὀλστεῖν ἀποτελεῖ μέρος τῆς Γερμα-
νικῆς Ὁμοσπονδίας. Δύο ἄρα συστήματα ἦσαν ἐρι-
κτά· ἢ ν' ἀφελῶσι τῷ Ὀλστεῖν διακεκριμένοι θεσμοί,
ἢ νὰ παραδεχθῇ καὶ αὐτὸ τοὺς γενικοὺς θεσμοὺς
συνενοούμενον μετὰ τῆς Δανίας. Παρουσιάζετο ὁμοῦς
ἐτέρα περιπλοκή, ἡ ἐξῆς· τὸ Σλέσβιγ δὲν ἀνήκει εἰς
τὴν Γερμανικὴν Ὁμοσπονδίαν· καὶ ὁμοῦς ἀνέκαθεν
συνδέεται μετὰ τοῦ Ὀλστεῖν διὰ πολιτικοῦ δεσμοῦ
ἰδιαιτέρου εἶδους, ὑπάγεται δηλαδὴ εἰς τὸν αὐτὸν
νόμον τῆς διαδοχῆς. Οἱ ἡγεμόνες, τῶν ὁποίων ἐξέ-
πνευσεν ἡ δυναστεία μετὰ τοῦ τελευταίου βασιλέως
τῆς Δανίας, ἦσαν δοῦκες τοῦ Σλέσβιγ καὶ Ὀλστεῖν
πρὶν ἢ ἀναβῶσιν εἰς τὸν θρόνον τῆς Δανίας· ἐκλι-
πούσης ὁμοῦς, ἡ μὲν κυρίως Δανία ἐδύνατο νὰ πε-
ριέλθῃ εἰς χεῖρας ἐνὸς ἡγεμόνος, τὸ δὲ Σλέσβιγ καὶ
τὸ Ὀλστεῖν, καὶ τὰ δύο ὁμοῦ, εἰς χεῖρας ἐτέρου. Ἐκ
τοῦ ἀρχαίου τούτου δεσμοῦ, τοῦ συνδέοντος τὰ δύο
δουκᾶτα, ἐγεννήθησαν φυσικῶς τῷ λόγῳ σχέσεις περὶ
τε τὴν διοίκησιν καὶ τοὺς θεσμοὺς, κοινὰς πρὸς
ἀμφότερα. Πλὴν δὲ τούτου, τὸ πρὸς τὸ Ὀλστεῖν